

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 351.745.5

Бондаренко В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ;

Решко С. М. – професор, заслужений працівник фізичної культури і спорту України, професор кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ;

Ємчук О. І. – доцент кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано сутність поняття «професійна компетентність» працівника підрозділу патрульної служби. Визначено, що структуру професійної компетентності працівника патрульної поліції становлять мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний та емоційно-вольовий компоненти, які нерозривно пов'язані між собою та перебувають у взаємозв'язку, доповнюючи один одного.

Ключові слова: професійна компетентність, патрульна служба, Національна поліція, первинна професійна підготовка.

Формування нової патрульної служби Національної поліції України відбувається в умовах відродження духовних цінностей суспільства, прискорення інтеграції України у світове співтовариство та має на меті підготовку правоохоронців нової

генерації, світогляд яких ґрунтуватиметься на загальнолюдських цінностях, принципах гуманізму й демократизму, усвідомленні свободи людини як найважливішої цінності суспільства [1; 2].

Нестабільність соціально-економічної ситуації, зростання рівня безробіття та розширення нелегального ринку зброї призводять до ускладнення криміногенної ситуації в Україні. Забезпечення безпеки населення та правопорядку на вулицях покладено на підрозділи патрульної служби. Аналіз нормативних документів [3; 4] засвідчив, що працівники патрульної поліції здійснюють такі функції: цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням Правил дорожнього руху, забезпечення його безпеки; перше реагування на повідомлення про правопорушення, надання невідкладної допомоги; своєчасне реагування на повідомлення про вчинення правопорушень; самостійне виявлення та припинення правопорушень (кримінальних й адміністративних) під час патрулювання; затримання правопорушників і доставлення їх до підрозділів правоохоронних органів; охорона місця події; співпраця з іншими структурними підрозділами правоохоронних органів; спілкування та співпраця із суспільством; виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС України. З огляду на багатогранність функціональних обов'язків працівників підрозділів патрульної служби, контактувати з різними верствами населення доводиться постійно. За цих умов професійна компетентність правоохоронців є необхідним чинником ефективної службової діяльності.

Аналіз спеціальної літератури [1; 2; 5] засвідчив, що формування професійної компетентності майбутніх правоохоронців досліджувала низка вчених: В. П. Барковський, А. С. Морозов, М. М. Ісаєнко, Н. В. Мороз, О. О. Павленко, Л. М. Гріднева, Г. А. Пухальська та ін. Проте в наукових працях недостатньо висвітлено проблему формування професійної компетентності саме працівників підрозділів патрульної служби.

Мета статті – визначити компоненти професійної компетентності працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції України.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- 1) здійснити аналіз спеціальної літератури та нормативних документів, що регламентують підготовку й діяльність працівників патрульної поліції;
- 2) провести анкетування працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції України, які мають досвід подолання непокори правопорушників.

Дослідження проводили з працівниками підрозділів патрульної служби Національної поліції України (n=96) після першого року практичної діяльності. Опитування й анкетування відповідали основним положенням і вимогам до соціологічних досліджень за спеціально розробленою анкетою.

Підготовка майбутніх працівників підрозділів патрульної служби – це соціальний і педагогічний процес, через який опосередковано виявляється соціальне замовлення на спеціаліста – фахівця правоохоронних органів, здатного ефективно виконувати завдання та функції, покладені на нього як представника закону [1; 2; 5]. Навчання нової патрульної поліції відбувається відповідно до Положення про організацію курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) працівників підрозділів патрульної служби, яке визначає порядок й умови навчання [4]. Навчальний процес на курсах спеціалізації – це система організаційних і навчальних заходів, що спрямовані на отримання правоохоронцями професійних компетентностей.

З метою з'ясування сутності поняття «професійна компетентність» слід детально розглянути підходи науковців до трактування понять «компетентність» і «компетенція». Аналіз спеціальної літератури [6–9] свідчить, що компетенція і компетентність – це різні поняття. Компетенція позначає сферу докладання знань, умінь і навичок людини, а компетентність є системою «знаннєвого» багажу людини. Загалом компетентність фахівця слід розглядати як комплекс професійних знань, умінь, відносин, професійних якостей особистості [9; 10]. Компетентність є похідною від компетенції та характеризує індивідуальну специфіку кожного окремого суб'єкта як носія компетенції; це не тільки наявність знань і досвіду, а й уміння їх використовувати для здійснення своїх функцій; це підхід до знання як інструменту розв'язання життєвих проблем, прийняття ефективних рішень у різних сферах життєдіяльності людини.

Компетентність фахівця педагога розуміють як спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і відносин, набутих у процесі навчання. Вони надають можливість особі визначати проблеми, які характерні для певної сфери діяльності [6; 8].

На думку С. І. Архангельського, компетенція – це знання та вміння в певних галузях науки, культури, техніки; а компетентність – реальне демонстрування знань і відповідних умінь у конкретній роботі [6].

Поняття «компетенція», зазначає Т. В. Трегубенко [5], передбачає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі. Авторка поділяє компетентність правоохоронця на загальну та спеціальну, вважаючи, що працівник правоохоронних органів, попри вузьку спеціалізацію, повинен мати загальну компетентність. Адже це показник його професійної культури, підґрунтя спеціальної компетентності.

У працях С. П. Архипової [7], І. О. Зимньої [10], Н. М. Лобанової [9] поняття компетентності охоплює, крім загальної сукупності знань, ще й знання можливих наслідків конкретного способу впливу, рівень умінь і досвід практичного використання знань.

На думку інших учених [2; 8], компетентність – це ступінь кваліфікації працівника, що надає можливість успішно виконувати професійні завдання, що стоять перед ним. Вона визначає здатність працівника якісно та безпомилково реалізувати свої функції як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно освоювати нове та швидко адаптуватися до умов, що змінюються.

У науково-педагогічній літературі [2; 6; 8; 9] професійну компетентність розглядають як сукупність певних компонентів: знань і умінь, що визначають результативність професійної діяльності; обсяг навичок виконання професійних завдань; вектор професіоналізації; єдність теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності; відповідна аксіологічна наповненість професійної діяльності.

Дослідниця С. П. Архипова визначає професійну компетентність як сукупність певних ознак: наявність знань для успішної діяльності; усвідомлення значущості окреслених завдань для майбутньої професійної діяльності; набір операційних умінь; володіння алгоритмами виконання професійних завдань; здатність

до творчості під час виконання професійних завдань. Дослідниця виокремлює чотири види професійної компетентності: функціональну (реалізація професійних завдань), інтелектуальну (здатність до аналітичного мислення та комплексного підходу до виконання обов'язків), ситуативну (діяльність залежно від професійної ситуації), соціальну (реалізація комунікативних й інтеграційних здібностей) [7, с. 9–19].

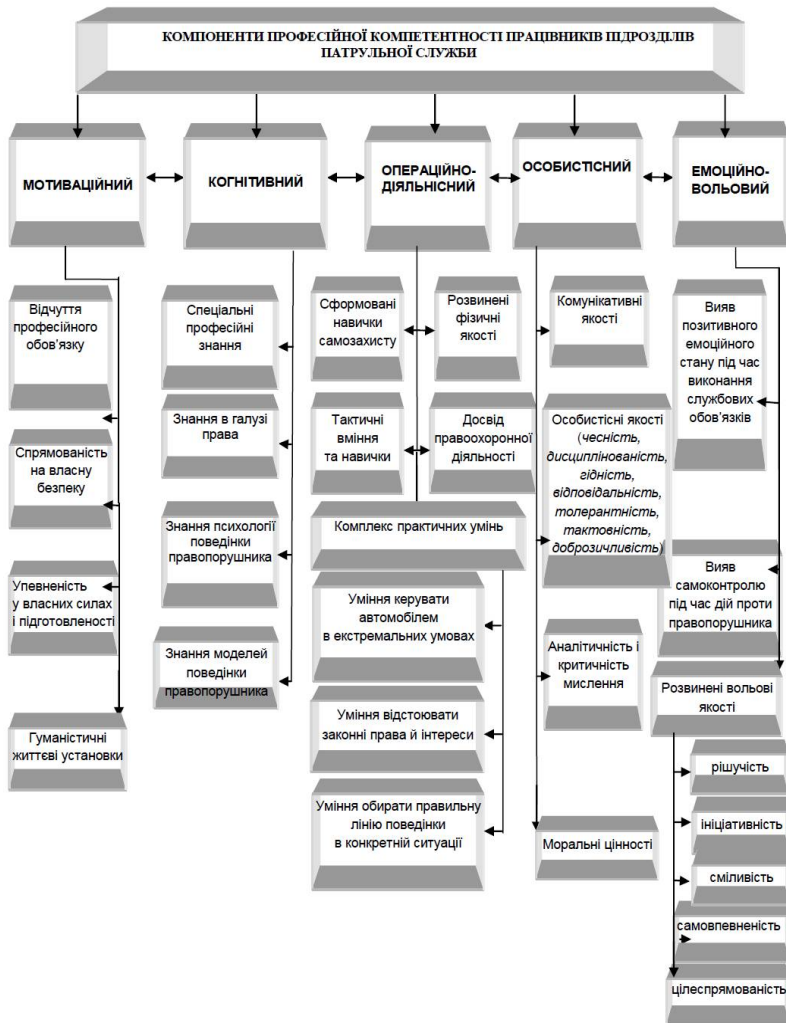
На підставі теоретичного аналізу наукових досліджень українських і зарубіжних учених ми дійшли висновку, що професійна компетентність працівника підрозділу патрульної служби – це структура, у якій інтегровано досвід, теоретичні знання, практичні вміння, навички та значущі для правоохоронця особистісні якості, що утворюють складний багаторівневий стійкий комплекс психічних рис особистості, спрямований забезпечити ефективність правоохоронної діяльності за рахунок сформованих відповідних компонентів і здатності оперативно й доцільно поєднати їх та постійно оновлювати й накопичувати.

На нашу думку, слід виокремити такі компоненти професійної компетентності працівників підрозділів патрульної служби: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний, емоційно-вольовий. Структуру цих компонентів відображено на схемі (с. 86).

Мотиваційний компонент охоплює систему мотивів, які спонукають особистість до правоохоронної діяльності. Складовими мотиваційного компоненту є: відчуття професійного обов'язку; спрямованість на власну безпеку; упевненість у власних силах і підготовленості; гуманістичні життєві установки.

Прийняття працівником поліції правильного рішення та втілення його в певну послідовність дій можливе завдяки достатньо розвиненим когнітивному й операційно-діяльнісному компонентам. *Когнітивний компонент* охоплює: спеціальні професійні знання; знання в галузі права; знання психології та моделей поведінки правопорушника. Складовими *операційно-діяльнісного компонента* є: досвід правоохоронної діяльності; сформовані навички самозахисту та застосування прийомів фізичного впливу; тактичні вміння й навички; розвинені фізичні якості; комплекс практичних умінь (уміння керувати автомобілем в екстремальних умовах, уміння обирати правильну лінію поведінки в конкретній ситуації, уміння відстоювати законні права й інтереси).

Схема

Опитування працівників підрозділів патрульної служби засвідчило, що в низці випадків під час появи представників влади громадяни перебувають у збудженому емоційному стані й реагують не завжди адекватно. Непоодинокими є випадки, коли агресивно налаштовані особи перебувають у стані алкогольного сп'яніння, є психічно неврівноваженими тощо. Непрофесійні дії патрульного під час контакту з правопорушником можуть спричинити посилення агресії та загострення конфлікту. Для деескалації конфліктної ситуації важливу роль відіграють емоційно-вольовий та особистісний компоненти. *Особистісний компонент* охоплює: комунікативні якості; особистісні якості (чесність, дисциплінованість, гідність, відповідальність, толерантність, тактовність, доброзичливість); аналітичність і критичність мислення; моральні цінності.

Емоційно-вольовий компонент становлять: вияв позитивного емоційного стану під час виконання службових обов'язків; вияв самоконтролю під час дій проти правопорушника; розвинені вольові якості (рішучість, ініціативність, сміливість, самовпевненість, цілеспрямованість).

Отже, на підставі здійснених досліджень констатовано, що професійна компетентність працівника підрозділу патрульної служби є підґрунтям ефективної службової діяльності та формується шляхом поєднання багатогранних аспектів правоохоронної діяльності, яка вимагає професійних знань, умінь, навичок, професійно значущих особистісних якостей. Виокремлено комплекс компонентів професійної компетентності, а саме: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний, емоційно-вольовий. Усі зазначені складові професійної компетентності за змістом нерозривно пов'язані між собою, доповнюючи одна одну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Могілевська Н. Е. Формування естетичного відношення до людини у курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Могілевська Натела Едуардівна. – Луганськ, 2004. – 20 с.
2. Яворська Г. Х. Розвиток особистості професіонала / Г. Х. Яворська // Єдність навчання та виховання майбутнього

фахівця в організації педагогічного процесу : зб. матер. міжвуз. наук.-практ. конф. У 2 ч. Ч. 2. – Одеса, 2002. – С. 98–100.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

4. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 2 лип. 2015 р. № 796. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>. – Назва з екрана.

5. Трегубенко Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх дільничних інспекторів міліції у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Трегубенко Тетяна Валеріївна. – Миколаїв, 2011. – 243 с.

6. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высшая шк., 1980. – 368 с.

7. Архипова С. П. Професійна компетентність і професійність соціального працівника: сутність і шляхи розвитку / С. П. Архипова // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2004. – № 2. – С. 9–19.

8. Вакуленко В. Форми і методи контролю якості знань і рівня професійної компетентності майбутнього викладача / В. Вакуленко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 6. – С. 109–121.

9. Лобанова Н. М. Професійна компетентність й етапи її становлення в діяльності педагога / Н. М. Лобанова // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – Київ, 1999. – С. 232–236.

10. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

Стаття надійшла до редколегії 02.12.2016

Bondarenko V. – *Ph.D in Pedagogical, Head of the Department of Fire and Special Physical Training at the Research Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kiev, Ukraine;*

Reshko S. – *Professor, Honored Worker of Physical Culture and Sports of Ukraine, Professor of the Department of Fire and Special Physical Training at the Research Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kiev, Ukraine;*

Yemchuk O. – *Associate Professor of the Department of Fire and Special Physical Training at the Research Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kiev, Ukraine*

Components of Professional Competence of Employees of Patrol Units of the National Police of Ukraine

It is noted that the formation of the new National Patrol Police of Ukraine aims at training a new generation of police officers, which constitute the basis of ideology universal values, principles of humanism and democracy, understanding of human freedom as the most important values of society.

It is given the diversity of functional responsibilities of staff patrol units, a high level of professional competence acts as a basis of effective law enforcement agencies. Formation of professional competence is in preparation.

Based on the theoretical analysis research found that professional competence of the patrol unit officer – a structure in which the integrated experience, theoretical knowledge, practical skills and skills are important for law enforcement personal qualities.

On the basis of the research it is highlighted the following components of professional competence of employees of patrol units, motivational, cognitive, operational and active, personal, emotional and volitional.

Motivational component includes system grounds that lead to the identity of law enforcement. The components of the motivational component are: a sense of professional duty; focus on its own security; self-confidence and preparedness; humanistic attitudes.

The cognitive component includes: special expertise; knowledge in law; knowledge of psychology and behavior of the offender.

The components of operational-activity component are: the experience of law enforcement officer; formed self-defense skills and application of methods of physical restraint; tactical skills; developed physical qualities; a set of practical skills (the ability to drive in extreme

conditions, the ability to choose the right course of action in a particular situation, the ability to defend the legitimate rights and interests).

In the case of de-escalation of conflict played an important role a significant share of emotional and volitional and personal components. To personal component we include: communication quality; personal qualities (honesty, discipline, dignity, responsibility, tolerance, tact, kindness); analyticity and critical thinking; moral values.

Emotional-volitional components are: a manifestation of positive emotional state while on duty; self-expression in the actions against the offender; developed volitional qualities (determination, initiative, courage, self-confidence, dedication).

All components expressed by the professional competence of its content are inextricably linked and are in a relationship influencing and complementing each other.

Keywords: professional competence, patrol service, National Police, the primary professional training.